

گزارش تحلیلی دومین همایش «نگرش علمی در برنامه‌ریزی حریم پایتخت»

تهیه و تنظیم: فرزانه عساری*

۱. مقدمه

ساکنان گستره حریم پایتخت را به تمامی از بین خواهد برد. چنانچه مدیریت مؤثر، منسجم و جامع یا یکپارچه‌ای در حریم ایجاد نشود، دیری نخواهد پایید که ته‌مانده فضاهای با ارزش هم‌از‌بین‌برود (توفیق، ۱۳۹۰).
با این توضیحات موضوع حریم پایتخت از جمله موضوعات چالش برانگیزی محسوب می‌شود که پرداختن به آن مورد توجه مراکز مطالعاتی، حرفه‌ای و نهادهای دولتی و عمومی متعددی بوده است. این توجه گاه در مسیر یافتن راه‌حل و پاسخ‌های مطلوب به برگزاری همایش و نشست‌های علمی در پایتخت منجر شده است. همایش‌های برگزار شده به‌وسیله اداره کل حریم معاونت شهرسازی و معماری شهرداری تهران، از جمله این همایش‌هاست که در ادامه به آنها خواهیم پرداخت.

روند گسترش و رشد سکونتگاه‌های پیرامون شهر تهران در چند دهه اخیر به گونه‌ای بوده است که گستره حریم پایتخت را دچار دست‌اندازی و نابودی گسترده نموده و اراضی با پوشش گیاهی طبیعی، باغ‌ها و زمین‌های کشاورزی آن را به مقدار زیادی تخریب کرده است. زمین‌های کشاورزی به‌تدریج به سکونت‌گاه و (به طور کلی) محل احداث انواع بناها مبدل شده‌اند. نکته شایان توجه اینکه توسعه ساخت‌وسازها نه تنها روی زمین‌های با استعداد کشاورزی که روی بهترین آنها وقوع یافته که ضایعه بزرگی است. افزون بر این ساخت‌وسازها در پوشش باغ‌های پیرامون رودخانه‌ها نیز دیده می‌شوند. منابع آب گستره حریم پایتخت که واحد هیدرولوژیک کرج-جارجرد، مهم‌ترین آنها و منبع تأمین آب شرب پایتخت و آبیاری اراضی کشاورزی و باغ‌های آن می‌باشد، در معرض آلودگی است و ادامه گرایش‌های فعلی برای تصرف و تملک و تغییر کاربری اراضی برای توسعه و ساخت‌وساز بیشتر و گسترش شهرها، بیش از پیش بر میزان آلاینده‌ها در این منابع آب و در زمین‌های کشاورزی جنوب تهران خواهد افزود و سلامت و بهداشت همه

۲. اولین همایش حریم پایتخت با عنوان «نقش مردم در حفاظت و صیانت از حریم پایتخت» (آبان ۱۳۹۰)

وجود مدیریت مداوم و یکپارچه شهر و حریم پایتخت و اتصال مشارکت مردمی به چنین مدیریتی، مهم‌ترین راهبرد حل

مشکلات و توسعه پایدار حریم تهران در نظر گرفته شده است. در این راستا مدیریت حریم پایتخت (اداره کل حریم معاونت شهرسازی و معماری شهرداری تهران) به منظور جلب مشارکت مردم، اولین همایش حریم پایتخت را در یازدهم آبان ماه سال ۱۳۹۰ با عنوان «نقش مردم در حفاظت و صیانت از حریم پایتخت» در سالن استاد شهریار بوستان ولایت (واقع در منطقه ۱۹) برگزار کرد.

در این همایش تشکیل گروه‌هایی با گروه‌های مردم‌نهاد و شورایی‌های هر منطقه در دستور کار قرار گرفت که در حال حاضر به نوبت در مناطق شهر تهران برگزار می‌گردد. در این گروه‌هایی‌ها حریم مناطق و ویژگی‌های آن به مردم معرفی شده و در مورد شرایط، مسایل و مشکلات حریم، به نهادهای مردمی اطلاع‌رسانی می‌شود؛ همچنین از مردم خواسته می‌شود تا با گزارش تخلفات در محدوده حریم و نیز با ارائه نظرات خود، به همکاری با مدیریت حریم بپردازند. در این زمینه شماره تلفن ۱۸۸۸ در اختیار نهادهای مردمی و شهروندان می‌باشد تا با مدیریت در ارتباط و تماس مداوم قرار گیرند. براساس مصوبات این گروه‌هایی‌ها، کلیه نهادهای مردمی (NGO ها) براساس تفاهم‌نامه‌ای که با منطقه تنظیم می‌نمایند، اجازه می‌یابند که نسبت به ایجاد فضای سبز در حریم منطقه اقدام کنند. علاوه بر این بسته‌های فرهنگی تهیه و در اختیار عموم گذاشته می‌شود تا با اقدامات ترویجی انجام‌شده به‌وسیله

آنها، از تجاوز به حریم جلوگیری گردد. برگزاری تورهای یک‌روزه از نقاط دیدنی حریم و رویکرد دیگر اطلاع‌رسانی از حریم به شهروندان، یکی دیگر از مصوبات این گروه‌هایی می‌باشد (متقی، ۱۳۹۰).

۳. دومین همایش حریم پایتخت با عنوان «نگرش علمی در برنامه‌ریزی حریم پایتخت» (دی ۱۳۹۰)

پیام اصلی همایش «حریم پایتخت» آن بود که مسایل و مشکلات حریم در صورت همگرایی و تلاش تمامی شهروندان و سازمان‌ها و نهادهای سیاست‌گذار و برنامه‌ریز قابل حل می‌باشد. از این رو دومین همایش حریم پایتخت به منظور دریافت نظرات کارشناسان، شهرسازان، مدیران و مجامع علمی-پژوهشی و اعلان جمع‌بندی دیدگاه‌ها در قالب منشور حریم پایتخت و فراهم کردن مقدمات نشست‌هایی با مراکز دانشگاهی، در بیست‌وهشتم دی ماه ۱۳۹۰ در خانه هنرمندان تشکیل شد.

۳.۱. برنامه و محورهای همایش

برنامه‌های همایش دوم به این شرح اجرا شد:

۱. سخنرانی دبیر همایش با موضوع «هدف از برگزاری همایش دوم»، سید صباح‌الدین متقی،
۲. سخنرانی رئیس شورای شهر تهران، مهدی چمران،
۳. ارائه گزارش آخرین مطالعات صورت گرفته در

خصوص طرح جامع ساماندهی حریم، فیروز توفیق و

۴. ارائه فیلم کوتاه از برگزاری همایش اول.

با توجه به محورهای همایش و مقالات ارسال شده، سه کارگروه تخصصی به منظور ارائه مقالات به شرح زیر در نظر گرفته شد:

۱. مدیریت یکپارچه حریم و ارائه مقاله «نقش مشارکت مردم در تدویم مدیریت یکپارچه شهر و حریم پایتخت».

۲. صیانت و حفاظت از حریم و ارائه مقاله «حریم، سرمایه اجتماعی؛ چالش‌های سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی حریم» و

۳. ساماندهی حریم و ارائه مقاله «در حاشیه طرح راهبردی حریم پایتخت (تهران)».

با توجه به اینکه سخنرانان از برنامه‌ریزان و نمایندگان نهادهای اثرگذار در این حوزه بودند، طبیعی است که حرکت به سوی حل مسایل و مشکلات حریم پایتخت از دستاوردهایی است که می‌توان انتظار داشت.

۳.۲. بیانیه همایش (اصول و راهبردها)

در پایان همایش با توجه به جمع‌بندی دیدگاه‌های مطرح شده به وسیله سخنرانان و مقالات ارائه شده در کارگروه‌ها، منشور همایش در پنج اصل و پنج راهبرد

تدوین و قرائت شد که در ادامه به دلیل اهمیت منشور همایش، بندهای آن آورده شده است:

اصل ۱- هرگونه دخل و تصرف در طبیعت "گسترده حریم پایتخت"، غیرمجاز بوده و باید با برخورد قاطع مسئولین و دست‌اندرکاران سریعاً رفع و قلع و قمع گردد و طبیعت به وضع عادی آن بازگردانیده شود.

اصل ۲- حفاظت از طبیعت "گسترده حریم پایتخت"، به منظور جلوگیری از تبدیل اراضی زراعی، باغ‌ها، مراتع، جنگل‌ها، پارک‌ها، تفرجگاه‌ها و حاشیه رودخانه‌ها و دریاچه‌ها به کاربری‌های دیگر، وظیفه همه شهروندان، مسئولین و دست‌اندرکاران است و باید به‌عنوان شرط لازم در رویکرد مدیریت این گستره لحاظ گردد.

اصل ۳- ساماندهی نقاط منفصل سکونت و کار و فعالیت در "گسترده حریم پایتخت"، به منظور بهبود کیفیت فضای زندگی، وظیفه مسئولین و دست‌اندرکاران است و باید به‌عنوان شرط لازم (به همراه اصل حفاظت)، در رویکرد مدیریت این گستره لحاظ گردد.

اصل ۴- رعایت حریم انهار، رودخانه‌ها، دریاچه‌ها، راه‌ها، خطوط انتقال انرژی، حریم بناهای تاریخی و میراث فرهنگی و همچنین رعایت ضوابط و مقرراتی که سازمان حفاظت محیط‌زیست برای مناطق حفاظت شده و پارک‌های ملی تعیین کرده

شهرنگار

دوماهنامه شهرنگار
Shahrnegar
شماره ۵۶ و ۵۷
رویدادهای علمی و اجرایی

۱۷۷

است، در اجرای اصل ساماندهی در "گسترده حریم پایتخت"، الزامی است و باید در رویکرد مدیریت این گستره لحاظ گردد.

اصل ۵- تجهیز "گسترده حریم پایتخت"، با فضاهای تفرجگاهی، ورزشگاهها، بوستانها و امکانات تفریحی که از طریق حمل و نقل عمومی ریلی و جاده‌ای، در دسترس عموم باشند و بدون محدودیت زمانی و مکانی به همه ساکنان این گستره خدمات‌رسانی کنند. این حرکت وظیفه مدیران است و باید براساس یک برنامه اجرایی مشخص در دستور کار قرار گیرد.

تحقق اصول ذکر شده در بالا، نیازمند رویکرد نوین به نحوه مدیریت این گستره کوچک، اما پرجمعیت است؛ استقرار مدیریت یکپارچه بر "گسترده حریم پایتخت"، که حیاط و سقفگاه خانه ما (شهروندان و روستانشینان پایتخت) است، به تنظیم و تنسيق فضای کالبدی-کارکردی این گستره کمک خواهد کرد و با نگاهی جامع و کل نگر در برابر نگاه بخشی و غیریکپارچه فعلی، اصل حفاظت از حریم را تحقق خواهد بخشید؛ بنابراین با آگاهی به ضرورت تغییر رویکرد مدیریتی در "گسترده حریم پایتخت"، اولویت‌های راهبردی زیر در منشور این همایش به شرح زیر اعلام گردید:

راهبرد ۱- تنظیم لایحه مستثنی کردن "گسترده حریم پایتخت"، از ماده ۲ قانون تعاریف محدوده حریم شهر و روستا و تقدیم آن به مجلس شورای اسلامی از طریق شورای عالی استان‌ها.

راهبرد ۲- ابلاغ و اعلام مشمولیت و تابعیت همه سازمان‌ها، فرمانداری‌ها، بخشداری‌ها، شهرداری‌ها و دهیاری‌ها در قبال ضوابط و مقررات یکپارچه حریم بر "گسترده حریم پایتخت".

راهبرد ۳- اجماع نظر مسئولین و دست‌اندرکاران ذی‌ربط بر پذیرش "گسترده حریم پایتخت" به عنوان عرصه تنفسگاهی که نظارت و کنترل و هدایت آن به سوی توسعه پایدار برعهده شهرداری تهران قرار دارد و هر گونه اقدام کالبدی و تحول فضایی در آن فقط در قالب طرح‌های موضعی و موضوعی مصوب مراجع ذی‌صلاح قابل تحقق خواهد بود.

راهبرد ۴- تأکید بر تحقق فرایند مدیریت یکپارچه حریم پایتخت در راستای حسن صیانت و ساماندهی عرصه مصوب نزدیک به شش هزار کیلومتر مربعی آن با رویکرد تعامل و همکاری کلیه سازمان‌ها و نهادهای کشوری و مجموعه‌های مردمی با شهرداری تهران.

راهبرد ۵- التزام و پایبندی بر حفظ و مدیریت ساختار کالبدی سکونت‌گاه‌های روستایی واقع در حریم، اعتدالی ارزش‌های محیطی، فرهنگی و خدماتی آنان از طریق تقویت زیرساخت‌ها و افزایش حس تعلق خاطر ساکنین به محیط زندگی با هدف جلوگیری از توسعه بی‌رویه و مهاجرت ساکنین آن به مراکز شهری.

۴. جمع‌بندی

همان‌گونه که نوشتار حاضر نشان داد، موضوع ضرورت برگزاری نشست‌ها و همایش‌هایی با موضوع حریم پایتخت، تا حدودی به رسمیت شناخته شده است و انتظار می‌رود پیوستگی و تداوم در برگزاری این‌گونه همایش‌ها مورد توجه نهادهای مسئول عمومی و دولتی و نیز دست‌اندرکاران بخش خصوصی قرار گیرد.

پی‌نوشت:

- ۱- برای آگاهی بیشتر نگاه کنید به: توفیق، فیروز، (۱۳۹۰)، در حاشیه طرح راهبردی حریم پایتخت (تهران)، شهرنگار، شماره ۵۶
- ۲- نگاه کنید به: متقی، سید صباح‌الدین، (۱۳۹۰)، نقش مشارکت مردم در تداوم مدیریت یکپارچه شهر و حریم پایتخت، دومین همایش نگرش علمی در برنامه‌ریزی حریم پایتخت، تهران.
- ۳- مطابق برنامه‌ریزی‌های به‌عمل آمده در اداره کل حریم معاونت شهرسازی و معماری شهرداری تهران، سومین همایش حریم پایتخت با موضوع "ضرورت مدیریت یکپارچه و رفع تعارضات قانونی در حریم پایتخت" در اسفندماه ۱۳۹۰ و با مشارکت منطقه ۱۸ شهرداری تهران، در مجموعه فرهنگی-تفریحی شهید سلیمانی برگزار خواهد شد.